

Genealogiske Dptegnelser

om

Familien Heiberg,

samlede og udarbejdede af

Hans K. Heiberg.

Bergen.

C. Floors Forlag.

G. S. Geelmuydens Enkes Officin ved J. C. Hagen.

1864.

Fortale.

Et Arbejde af Omfang og Beskaffenhed, som det her foreliggende, har — hvad Enhver lettelig vil forstaa — ikke kunnet fuldføres uden imødekommende Medvirken fra mange Kanter. Jeg benytter derfor Anledningen til herved at aflægge min forbindtligste Tak til alle dem, der ved Meddelelser, mundtlige som skriftlige, eller paa anden Maade have været mig behjælpelige med at samle, fuldstændiggjøre og afslutte disse Dptegnelser. Som man vil finde, har jeg i Stamtavlen — hvad af Genealoger hidtil just ikke altid saa nøie har været iagttaget — søgt at gennemføre en bestemt Plan, hvorved navnlig Meddelelserne om Descendenten i Sidelinierne ere holdte inden fast afskillede Grændser, ligesom paa den anden Side er bortskaaet de mange vidtløftige Detailoplysninger om de forekommende Personer eller deres Drholdssteder, som ofte foreligge enten i originale Dptegnelser eller ligefremme Uddrag af tidligere trykte Skrifter, og hvis Offentliggjørelse eller Gjengivelse ingen Interesse for Almueheden kan have. Det skulde ellers have været en let Sag at faa Omfanget forøget til mere end det Dobbelte, især naar jeg — som ofte brugeligt — vilde have indladt mig paa at meddele, hvad jeg vidste om de mange i denne ualmindelig store og vidtforgreneede Slægt indgiste Familiers Genealogi. Men jeg frygter for, at Bogen, allerede som den foreligger, af Mange vil findes drøt nok at vinde igjennem. Derimod har jeg til Kontrol og for dem, der maatte ønske videregaaende Dplysninger om de Personer af Familien, der findes omtalte i andre trykte Skrifter, for det meste henviist til disse, hvorhos for at undgaa Gjentagelser er benyttet Jevnførsler mellem det i selve Bogen paa forskjellige Steder Meddeelte, dels ved Sidetal, og dels — hvor saadant paa Grund af at Trykningen kun stykkeris og efterhaanden er bleven fremmet — ved Inddelingsmærkerne foran Slægnavnene. Ligesledes har jeg ladet det være mig magtpaaliggende at paavise den Afgang og Berettigelse til Understøttelse af Legatpenge og andre offentlige Midler, som flere af Familiens Grene have, og hvorom Dplysninger ville være at søge paa hvert Sted, hvor de Angjældendes Genealogi i det Efterfølgende omhandles. Trykningen af de første Ark paabegyndtes allerede forrige Sommer, og den lange Tid, som saaledes er hængaaet inden Slutningen er kommen til, har givet mig Anledning til bag i Bogen i et lidet Tillæg at anføre endeel Berigtigelser og tilføje flere af de Huller, hvoraf der i slige Skrifter trods af anvendt Flid og Efter-

forskning, selvfølgelig altid vil findes mange. Meddelelser til yderligere Rettelser og Supplering modtages derfor med Taknemmelighed, og vilde være til Nytte, om jeg maaske senere kunde finde mig foranlediget til at lade trykke et nyt Tillæg eller en ny Udgave.

Sluttelig bedes om Overbærenhed for de flere Trykfeil, der er en Følge af, at jeg ikke har kunnet besørge Korrekturlæsning paa selve Trykstedet, hvorved denne er bleven baade besværlig og ufuldkommen. Ved Personnavnes Skrivemaade ville dog Uregelmæssigheder ikke kunne undgaaes, da jeg her har troet det rigtigst i Regelen at anvende den Skrivebrug, Vedkommende har benyttet eller benytter, forsaavidt den er mig bekjendt.

Ambles i April 1864.

S. Geiberg.

I.

Om Familiens Oprindelse og ældste Slægtled.

P. A. Heiberg anfører i sine „Betragtninger over National-Repæ-
 sentationen“, at Familien Heiberg nedstammer „i lige og uafbrudt Linie
 fra den saakaldte Justedals-Rypen“ 1). Dette Udsagn synes at godt-
 gjøre, at Familien i ældre Tid har været i Besiddelse af Slægtoptegnelse,
 der nærmere paaviste denne dens Oprindelse, og hvori de forskjellige Slægt-
 led — lige fra Jostedalsrypen af — have været betegnede. I ethvert Fald
 maa man antage, at den mundtligen opbevarede Tradition i lang Tid har
 vidst at give Bested herom. Dog — hvordan end hermed forholder sig —
 i vore Dage er, saavidt vides, intet Spor tilbage af saadanne Detailsoplys-
 ninger om Slægtens Udspring, hvorvel et Slags Tradition eller Sagn om,
 at „Rigen i Jostedal“ er Heibergernes fælles Stammer, endnu i Almindel-
 lighed maa antages at være kjendt, om end Troen derpaa nu ikke kan siges
 at være synderlig stærk. Og det er heller ikke at undres paa, at Tilliden
 til de gamle Sagn og Traditioner efterhaanden svækkes. De fleste af dem
 have gjerne gennem Tidernes Løb modtaget større eller mindre romantiske
 Tilfætninger — hvad der da ogsaa har været Tilfældet med Sagnet om
 Jostedalsrypen — hvorved de ofte ere blevne saa forvanskede, at det mangen
 Gang kan være slemt nok at finde ud, om de støtte sig til virkelige Tilbragelser,
 saaledes som de i Regelen give sig ud for. Tvivlens og Vantrøens Aand,
 der vinder saa meget større Næring, naar man er istand til at hitte paa
 mere eller mindre rimelige Indvendinger, er da strax særdbig til at forkaste dem.

Da der nu paa den ene Side ikke kan tilveiebringes juridiske Bewi-
 ser for det her omhandlede Sagns Naalidelighed, og der paa den anden
 har været reist stærke Indvendinger derimod, maa vi, om vi fremdeles ere
 til Gunds at holde paa samme — som vi paa dette Sted indtil videre ere —
 være beredte paa at imødegaa og gjendrive disse Indvendinger og paavise,
 hvad der giver sig tilkjende som senere Tilfætninger, for derefter at anføre,
 hvad der end yderligere kan tjene til Bestyrkelse og Støtte saavel for Joste-
 dalsrypens Tilværelse som den Heibergske Families Nedstammelse fra hende.

1) Forerindring, pag. VII.

Der er da strax dem, der ville paastaa, at Familien Heiberg er af nydsk Oprindelse, og at der esteds i Jylland „skal være“ en Landsby, Flekke eller Bondegaard, hvoraf Familienavnet skal kunne udledes, og hvorfra Familien kan have spredt sig videre udover — til Norge og til det øvrige Danmark. Denne Paastand, hvor rimelig den end kan synes, savner dog enhver somhelst Grund. Familien har, saalangt det er muligt at forfølge den tilbage i Tiden, været oprindelig og udelukkende norsk. Det er først henimod Midten af forrige Aarhundrede, at enkelte af dens Forgængere begyndte at sprede sig udenfor Norge, og navnlig vare, som ogsaa P. A. Heiberg i det anførte Skrift udtrykkelig nævner, Mag. Peder Heiberg, der døde som Sognepræst til Bemmetofte, og Rektoren i Bordingborg, Mag. Ludvig Heiberg „de første Personer af denne Familie og af dette Navn, der have haft deres Bopæl udenfor Norges Grændser.“ Bistnok forekommer i Danmark Stednavnet „Høberg“ (eller Høiberg) ¹⁾, der umægtelig har megen Lighed med Navnet Heiberg eller — som det i forrige Aarhundrede oftere skrives — „Feyberg“ ²⁾. Men det kan ikke paavises, at den norske Familie Heiberg staar eller har staaet i nogen somhelst Forbindelse med hiint Stednavn, hvorimod det er muligt, at den endnu eksisterende danske Familie Høiberg, — der er en ganske anden — deraf kan have sin Oprindelse og sit Navn.

Men om det saaledes end maa antages, at Familien er oprindelig norsk, er der dog besvæget nok af dem, der ere altså tilbøjelige til at anse, hvad P. A. Heiberg ovenfor anfører om dens Udspring, for upaalideligt og mindre troværdigt. Professor P. A. Munch erklærer endog reent ud, at Sagnet om Jostedalssrypen er en Fabel, der heelt igjennem grunder sig paa senere Dydigtelser, hvilket — paastaaes der — strax ved første Diekast giver sig tilkjende ³⁾. Og forholder dette sig saa, da er jo dermed tillige afgjort, at den gamle Familietradition om Nedstammelsen fra „Nypen“ er falsk og opdigtet, — og det Hele vilde da i det Høieste reduceres til at blive en smuk Historie, hvormed man til Tidsfordriv og i paakommende Tilfælde kunde forvise Børnene i Ammestuen.

Med al Respect for hvad en med Rette saa anset Autoritet forøvrigt om disse gamle Sagn antager, er der dog, saavidt skønnes, ingen Grund til her at fælde en saa hastig Forkastelsesdom; ligesaa lidt formenes den Paastand berettiget, at Sagnet om Jostedalssrypen — hvori vel at mærke Intet

om Familien Heiberg nævnes — strax ved første Diekast skulde vise sig at være fabelagtigt. Et saadant Resultat synes man alene at kunne blive fristet til, naar man blot kjendte Sagnet fra den med stærkt romantiserede Tilfættninger forsynede Udgave deraf, som J. Storm-Wang ¹⁾ i sin sædvanlige utrolige Maner engang har givet til Bedste. Saaledes som det derimod lyder i Faves norske Folkesaga ²⁾, eller — endnu bedre — fra Bondens Læber i Jostedalen, hvor det fremdeles kan høres, er der Intet, der egentlig kan karakterisere det som utroligt eller usandsynligt.

At den „sorte Død“ anrettede sine Dodeliggjeller i Jostedal saa fuldstændigt, som Sagnet beretter, er ganske i Overensstemmelse med, hvad Tilfældet var i saamange andre af Norges Bygder og Dale. At kun eet Menneske blev sparet, nemlig det Vigebarn, hvorefter Sagnet dreier sig, forekommer vistnok selvsjunt, men i og for sig, naar der lægges Mærke til Skilbringerne om denne frygtelige Laadeplage og dens Virkninger, ikke utroligt, og heller ikke eneftaaende, da lignende samtidige Beretninger havees fra andre Kanter af Landet. At imidlertid det paa en saa vidunderlig Maade reddede Vigebarn omfjerd skulde være sundet ganske forvildet, efterat det fra Bærnsben af gennem flere Aaræfter havde ernæret sig som et vilket Dyr af Markens og Skovens vilde Bær og Urter, etc., er, indvendes der, mere end tilstrækkeligt til at godtgjøre, at den hele Historie er en blót og bar reen Dydigtelse. Dertil kan bemærkes, at disse pikante romantiske Skilbringer om „Nypens“ gennem Aaræfter forvildede Tilstand alene findes, tilligemed adskilligt mere i lignende Smag, hos den før nævnte Forfatter Storm-Wang. Af det i selve Jostedalen indtil vore Dage gennem mundtlig Tradition opbevarede historiske Sagn, der af Hr. Pastor Fave i sine Hovedtræk er aldeles rigtig gjengivet ³⁾, tor man derimod slutte, at Sagen har gaaet ganske simpelt og naturligt til.

Det maa antages, at den sorte Død eller, som den ogsaa kaldtes, den store Mandedød, der som bekendt med et Skib fra England ved Slutningen af Sommeren 1349 overførtes til Bergen, hvorfra den senere udbredte sig videre over det hele Norge, først ud paa den følgende Vinter eller ved Begyndelsen af Foraaret 1350 har naaet saa langt frem som til den isolerede og afsteds beliggende Fjelddal, der her omhandles, hvor man desuden ifølge Sagnet havde iagttaget strenge Forsigtighedsregler for at slænge den ude. Fremdeles fremgaar det af Sagnet, at Sygdommen maa have ud-

1) I det sydlige Sjælland er en lille Landsby af dette Navn. Ligesaa findes i Viborg Stift i Jylland en Kirkeby (et Hoved sogn), der bærer Navnet „Høiberg“.

2) Det gammel-islandske eller norske hej betyder, som bekendt, Hø.

3) P. A. Munch, Det norske Folks Historie, Den Hoveddel, I. pag. 302.

1) Maanedsskriftet „Nat og Dag“. II. 313—36.

2) A. Fave. „Norske Folkesaga“. 2 Dpl. pag. 129—131.

3) Efter en Udg. fra Lensmand Haaberg i Jostedal tilfattet Optegnelse om dette Sagn, er der i Detaljerne enkelte smaa Afvigjeller, som der af det følgende vil vise sig.

rafet her, efter at Kreaturerne om Vaaren vare løsladte og udslynne paa Markerne, altsaa efterat de, som det i disse Egne kaldes, vare „fremfødt“, men dog rimeligvis førend man endnu var draget op til Fjeldbeiterne med dem — følgelig i Mai eller Juni. Kreaturerne have da af egen Drift efter gammel Vane søgt frem til Sommersbeiterne, der grændse op til de Gudbrandsdalske Fjelde og Sætergange. Her have de maaske tumlet om en Tid uden Røgt og Ledning, hvorefter de i store Flokke instinktmæssig kan have søgt hen til de ikke fjerntliggende Gudbrandsdalske Sætre, hvor desuden kanse enkelte af Kreaturerne tidligere havde været kjendte, og hvor det vel heller ikke var ualmindeligt, at fremmede Driftsvæg eller enkelte paa Vildspor kommende Kreaturer af fremmede Besætninger Nar om Andet søgte hen. Folkene her bleve da — fortælles der — opmærksomme paa den Mængde fremmet Kvæg, der ankom i Retning fra Jostedal. Man tællede ikke mindre end 7 Bjeldesfjor, hvilket altsaa gav tilkjende, at Flokken bestod af hele 7 forskjellige Gaardes Besætninger ¹⁾. Man skjønne da strax, at der maatte staa galt til i Jostedalen, og at Pesten, som allerede den foregaaende Høst fra Throndhjem havde udbredt sig til og faret forbi Gudbrandsdalen, ogsaa havde naaet did. Nogle Mænd besluttede derfor — det maa have været i Juli eller August samme Nar (1850) ²⁾ — at reise over for at undersøge Tilstanden, idet man midlertidig tog det fremmede Kvæg i Forvaring. Deres Formodning bekræftede sig snart, thi hvor de kom frem, fandt de Folket i denne lille Fjelddal uddød og Husene tomme. Endelig kom de og til Gaarden Bjerkhaugen. De stode allerede i Begreb med derfra at vende tilbage til Gudbrandsdalen, opgivende Haabet om at træffe Nogen ilive. Tilfældigvis opdage de da ude paa Lunet eller Gaardspladsen friske Spor efter en Børnesod. Ved (paany) at søge efter i Gaardens Hus, finde de Børnet i et af disse, hvor det var krobet i Skjul, eller — som der staar hos Høne — i den nærliggende Bjerkhaugstoven, hvorhen det var flygtet. Nu siges der rigtig nok i Sagnet, at dette Barn, da det fandtes og fangedes, var i en temmelig vild og uslyrlig Tilstand. Men selv dette er ikke at forundres over, uagtet, som paaviist, neppe mere end 2 til 3 Maaneder vare hengaaede, efterat det havde mistet sine Baarørende. Børnene ere endnu den Dag idag i de norske Fjeldbygger gjerne sky, vilde og tilbageholdne ligesoverfor Fremmede.

1) Der har nemlig været og er fremdeles i disse Egne den Skik, at der af Besætningen paa hver Gaard udvælges en Kv — den, som man antager at være forhandigt og vaaldestigst. Denne — og kun denne — bliver prøvet med en Bjelde om Halsen og kaldes Bjeldesoen. Den anfører og leder de øvrige af Besætningen, saalange Fjeldbeitingen om Sommeren varer.

2) At det ikke kan have været et søgende Nar, langt mindre hele Narreffer derefter, fremgaar, foruden af den hele Fremstilling forøvrigt, ligesom af det Faktum, at Kvæget i Norges Fjelddale ikke kan vintertøde sig selv.

Det maatte da nødvendigvis i end højere Grad være Tilfældet med dette elendige Pigebarn, der i længere Tid paa en saa usædvanlig Maade havde været omgivet af Dødens Nædsler, og dertil i flere Maaneder været overgivet til fuldstændig Gufomhed, og som maaske af Frygt for Smitte instinktmæssig veg tilbage for de fremmede Mænd fra Gudbrandsdalen. — Disse tog hende nu med til deres Hjem, hvor hun blev opdraget og senere giftede sig med en af sine Redningsmænd, hvorefter hun flyttede tilbage til Jostedalen, og nedsatte sig — som der berettes — paa Gaarden Ronnei, der er beliggende i Lysters Præstegjæld ved Bunden af Gaupnesfjorden, netop der, hvor Opstigningen fra Søen til Fjeldbygden Jostedal begynder. Her skal hun og hendes Slægt efter hende i lang Tid have boet. Sagnet beretter fremdeles, at hun blev givet Navnet „Rypen“ eller — som det i Almueidialekten her endnu hedder — „Riupa“, paa Grund af den vilde og sky Tilstand, hvori hun fandtes. Da imidlertid, som paaviist i Tidsskriftet „Urda“ (I. pag. 163), Kvindenavnet „Riupa“ oftere forekommer i den ældre Tid, er det meget rimeligt at antage, at Pigen virkelig oprindelig har baaret dette Navn, der paa Grund af Omstændighederne atter kan have givet Anledning til en Sammenligning med den i disse Egne saa almindelige Fjeldfugl, Rypen, og at som Følge deraf en let forklarlig lille Forvanskning af de med Hensyn hertil oprindelige Fakta efterhaanden kan have udbredt sig. Ifølge velvillige Meddelelser fra Hr. Kaptein G. Munthe er det afgjort, at der lige til hen i det forrige Aarhundrede har i Jostedal været en anseet Slægt, der gik under Fællesnavnet „Rype-slægten“, og som sagdes at nedstamme fra denne Kvinde: Der nævnes ogsaa specielt en Lensmand i Jostedal, Tørgen Ottesen, der levede for c. 100 Nar tilbage, og som udledelede sin Herkomst fra hende ¹⁾.

Der kan saaledes nok neppe være Tvivl om, at Sagnet om Jostedalsrypen, som vi paa Grund af de foran berørte mod samme reiste Indvendinger have været nødsagede at omtale omstændeligere end ellers i dette lille Skrift fornødent, virkelig, som det udgiver sig for, støtter sig til bestemte historiske Tildragelser, og at det derfor vil være af Betydning og Interesse ikke alene ved en Undersøgelse om Familien Heibergs Oprindelse, saafremt dennes Forbindelse med samme kan paapeges, men ogsaa for Fædrelands-historien i Almindelighed.

Hvad nu angaar Familien Heibergs Nedstammelse fra „Pigen i Jostedal“, da findes, som berørt, Intet derom i det foran omhandlede Sagn. Men dette er ogsaa ganske naturligt og tjener til end yderligere Bestyrkelse for sammes Ægthed, da det maa antages, at Familien Heiberg først senere er fremstaaet og har udviklet sig af en af Rypeslægtens Forgreninger. Da

1) Jvfr. Thaarups Magazin 2, I.; Krafts Beskr. over Kongr. Norge IV. 817.

den altsaa er saameget yngre og rimeligviis først fremtraadte som affondret Slægt med specielt Familienavn omtrent 2 til 300 Aar senere, kan den, som ikke eksisterede ved Sagnets Tilblivelse, heller ikke omtales i dette. Under disse Omstændigheder maa utvivlsomt den gennem Familien nedarvede Tradition, der søger at knytte — ikke Familienavnets — men selve Familiens Oprindelse til Sagnet om denne Rige, tillægges megen Vægt, og det saa meget mere, som en speciel Undersøgelse vedrørende Familiens ældste bekjendte Slægtled paa forskjellige Maader tjener til at bestyrke samme.

I de ældre Slægttabler ¹⁾ over den Heibergske Familie anføres gjerne overalt som Stamsfader, Anders Søffrenson, Sorenskriver i Indre Sogn. Han var, som Pladen over hans Ligkiste udviser, fød i Aaret 1630 paa Gaarden Talle i Lyster ²⁾, hvor han ligetil sin Død i 1688 boede, og hvor hans Son og Eftermand Sorenskriver Bert Heiberg, der hentede sin Hustru fra Gaarden Rønnei ³⁾, ogsaa havde sin Bopæl, indtil han i 1690 flyttede til Gaarden Amble i det nærliggende Sogn dals Præstegjæld. Sorenskriver Anders Søffrensons Fader var uden Tvivl den i Krafts Norges Beskrivelse IV. 961 nævnte Søffren Lauritsen, der var Christopher Bertson

1) Der synes henimod sidste Decennium af forrige Aarhundrede at være sammenskrevet en paa sin Vids temmelig udførlig, men forøvrigt i mange Stykker usfuldstændig og uvaarskødelig Stamtafle over Familien — vist af hvem, men forskjellig fra den endnu usfuldstændigere Gattingske, der i Manuskript opbevares paa Universitetsbibliotheket i Christiania blandt de utrykte Samlinger til den Deel af hans Præstehistorie. Af denne Stamtafle har der været taget flere mere og mindre korrekte Afskrifter, hvoraf Exemplarer findes saavel i Norge, som paa forskjellige Steder i Danmark.

2) Ved en Sommeren 1862 foretagen Reparation i Dale Kirke i Lyster fandtes hans Ligkiste i den under Gulvet værende Gravskjelder. Paa Pladen, der er mig tilfjælet fra Hr. Kapt. G. Munthe, som var tilstede under den ved denne Leilighed foretagne Besigtelse findes følgende af Kunst væsen foretærede Inscription:

HERRUNDERHUILER
 Salig Anders Søffrenson [Forsum] Snoren Dommer offner Indre Sogn.:
 FøDANNO/1630 den 15 MARTII paa Talle udi Lyster.:
 Samme Hans Dommer Bestilling
 Udi 21 Aar 3 Maaneder..llger]og 2dager. Døde ANNO
 1688 den 4 MARTII udi Hans Alders 58 AAR
 mindre end 11 dager.:

3) Man vil af det Foregaaende have seet, at „Jostedalsskyppen“ og hendes Slægt efter Sagnet skal have boet just paa denne Gaard.

Morgenstjernes Formand som Foged i Indre Sogn, efterat han tidligere (1624) havde været den danske Adelsmand Byrge Juell til Lungegaards Fuldmægtig eller Forvalter over hans i Bergenhuus Len arvede vidtløftige Fordegods. At et saadant Slægtskabsforhold har fundet Sted mellem Anders Søffrenson og Søffren Lauritsen sandsynliggjøres ikke alene af deres Navne og Stilling, men ogsaa af det Forhold, hvori nævnte Christopher Morgenstjerne kom til dem begge ¹⁾. Dertil kommer det Faktum, at Fogden Søffren Lauritsen ved den Tid Anders Søffrenson blev fød paa Talle ifølge Kraft sees at have været Eier af denne Gaard, der — efter hvad foran er oplyst — senere eiedes og beboedes af Sorenskriver Anders og dennes Son Sorenskriver Bert Heiberg, og altsaa maa antages at have været et gennem flere Generationer nedarvet Familiefæde. — I en gammel Optegnelse fra 1772 ²⁾ af Severin A. Heiberg til Thole (jfr. B. a 3. b 1.) omtales som Familien Heibergs Stamsfader en „ei uberømt“ Præst Anders Heiberg, der siges at være død i Aaret 1620. Da imidlertid denne ikke omtales i andre Slægttabler over Familien, og man heller ikke forøvrigt veed nogen Bested om ham, kunde det maaske synes tvivlsomt, hvorvidt Beretningen fra Thole i dette Stykke er at stole paa. Men da de øvrige Navne og Tidsangivelser, den anfører om de senere bekjendte Slægtled, og som man har Anledning til at kontrollere, ere rigtige, er det ikke usandsynligt, at ogsaa Angivelsen om Familiens Stamsfader er det, saameget mere som denne forøvrigt fortsatte Optegnelse, der findes i en gammel Postille, rimeligviis er ældre end og i ethvert Fald uafhængig af saavel Gattings som de øvrige nu eksisterende ældre Slægttabler over Familien, hvori desuden i Regelen alle Tidsangivelser vedkommende de ældre Slægtled aldeles mangle. Ifølge de Gattingske Manuskripter var den første Præst i Jostedalen, som man efter Reformationen kjender, en Jonas Jonassen, der skal have modtaget dette Kald just det samme Aar 1620, da Hr. Anders Heiberg, som foran anført, siges at være død. Det kan saaledes være muligt, at denne har været hiins Formand som Præst i denne Egn — at sige, hvis hans rigtignok noget tvivlsomt betegnede Berømmelse ikke derfor har været til Hindre.

Ler man altsaa antage, at denne Hr. Anders, der døde 1620, er Stamsfaderen, og at Sorenskriver Anders Søffrenson er en Son af fornævnte Foged Søffren Lauritsen, maa der mellem sidstnævnte og Præsten Hr. Anders endnu have været et Led, der maa tænkes udfyldt af en forøvrigt nu ube-

1) Christopher Bertson, der var Søffren Lauritsens umiddelbare Eftermand i Fogedembedet, var (jfr. B. Moss Personalskr. II 118) gennem sin Søster Maren Bertsdatter bevogret med Anders Søffrenson, der forinden han blev Sorenskriver, i flere Aar var hans Fuldmægtig i denne hans Embedsstilling.

2) Meddeelt af Skibmand Andreas Heiberg i Bergen.

fjendt Laurits Andersson, hvilket ogsaa for Tidssølgens Skyld meget vel lader sig antage. Fogden Søren Lauritsen havde desuden en ældre Broder, Anders Lauritsen ¹⁾, der var hans Formand som Foged i Indre Sogn, og som antages at være død c. 1630, efterat han allerede før dette Aar sees at være aftraadt fra sin Embedsstillning, efterladende sig blandt flere Børn formeentlig Sønnen Søren Andersson, der omtales i Dokumenter fra Midten af det 17de Aarhundrede som Jordegodsseier i Lyster, og som Fader til Mats, Anders, Lars eller Laurits Sørensen samt Christine Sørensdatter, der c. 1652 ægtede den rige Raadmand i Bergen (tidligere Foged i Finnmarken) Hans Jenssen Orbeck, hvis 2den Hustru hun var. Den yngre Broder Søren Lauritsen, der ved Aaret 1630 har efterfulgt Anders Lauritsen i Fogedembedet, og som endnu levede 1654, synes at have været 2 Gange gift og haft foruden den før nævnte Søn Anders, der rimeligvis er af 2det Ægtekab, og fra hvem den nuværende Familie Heiberg nedstammer, tillige Børnene: Mette og Christine, samt Laurits, der indtil 1663 var Forvalter ²⁾ over den i Lyster beliggende adelige Sædegaard Sorum, der ved Slutningen af dette Aar kom i førnævnte Raadmand Orbecks Besiddelse.

Af det her Anførte om Heibergslægtens ældste bekendte Slægtled og deres Forgreninger, hvortil vi senere skulle komme tilbage, lader sig vistnok Intet med Bestemthed udlæde om dens Nedstammelse fra Jostedalssrypen eller hendes Slægt, men det sees dog, at denne Familie utvivlsomt maa søge sin Herkomst fra den samme Egn (Lyster eller Jostedal), blandt hvis mægtigste og mest anseede Ætter den i det 16de og indtil Slutningen af det 17de Aarhundrede har været, hvilket ogsaa som foran berørt skal have været Tilfældet med Rypeflægten. Selv om Traditionen derom ingen Bestid vidste at give, synes det derfor at ligge temmelig nær at antage, at en Forbindelse mellem disse Ætter har eksisteret. En nærmere Bestyrkelse heri vil man uden Tvivl finde ved at undersøge de ældste opbevarede Familiesegiller Heibergerslæg-

1) I Dale Kirke i Lyster opbevares tvende Epitaphier vedrørende disse Brødre, deres Hustruer og Børn.

2) Jfr. B. Moe, Personalskr. II. 118, hvor, ifølge Munthe, Broderen Anders Sørensen, forsaavidt denne Beskilling angaar, er bleven forvejet med ham. Han nævnes først 1659 som Forvalter over Sorum Gods med underliggende Herligheder, deriblandt c. 40 Gaarde og Gaardparter, der da eiedes af Gorfitts Ulfeldt. Ved dennes Fald kom Godset 1662 under Kronen, der det følgende Aar solgte det til Generalskål Christiern Pedersen, som rimeligvis strax efter paany har afhændet det til Raadmand Orbeck. Mellem sidnævnte og den forrige Forvalter Laurits Sørensen opstod langvarige Tvistigheder, der endte med, at hin til udkræft en Igl. Befaling, ifølge hvilken Laurits skyldt omstulde fortrække og gjøre Røderen, Orbeck, Ret og Sjæl. (Meddeelt af Hr. Kav. G. Munthe, hvem Udg. i det Hele har at takke for flere værdifulde Oplysninger, navnlig vedkommende de ældre Slægtsforgreninger, der findes omhandlede i denne Bog.) Jfr. Saml. I, det R. Folks Sp. og Hist. I. 176 405. 412; Kraft, IV. 772.

ten vedkommende, da der i disse Symboler, som det synes, lige fra den ældste Tid af spores endog direkte Antydninger til, at en saadan Forbindelse virkelig har fundet Sted.

Det af Sørenskriver Anders Sørensen benyttede Segl, der endnu findes paa mange Dokumenter fra hans Tid, forestiller et Dødningshoved hvilende paa forslagte Dødningsbeeen (hvorhos er tilføjet ved øvre Rand hans Navnetræk: A. S. S.). Man kan ikke hermed har villet henviser til den sorte Død og dens Rødsler, hvilke hans Stammøder paa en saa underfuld Maade blev befriet fra, og hvorfor han har følt Trang til ved et synligt Tegns at drage sig i Grindring denne mærkelige Begivenhed, der var Aarsag til hans og hans Slægts Tilværelse? — I hans Søns, Sørenskriver Gert Heibergs Segl (det kan sees at have benyttet fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede — tidligere, i hans yngre Alder, finder man ved hans Underkrifter et andet hvori kun Forbogstaverne G. H.) træffer man atter Dødningshovedet og Beenknokkerne; men de ere her betydelig mindre og optage kun det nedre Part af Segillet. I Midten og henimod den øvre Rand (hvor, som vanligt paa ældre Segl fra denne Tidsalder, Navnetrækket med smaa Bogstaver ere henfaldte) sees en Samling af Blomster og friskt Græs, der frodigen spirer frem og udfolker sig ovenover Dødningshovedet — et Stribillede, som ligeledes findes indgravet som Vaaben eller Skjoldemærke i en større Blikplade paa hans Rigskiste ¹⁾. Her har man altsaa det samme Stribillede, som derved tydelig udpræger sig som et fra meget gammel Tid antaget og gennem flere Slægtled bibeholdt og opbevaret Familiensymbol. I Sørenskriver Gert Heibergs Segl synes Tanken, der dog fremdeles knytter sig til den nedarvede Tradition om Slægtens Oprindelse, at være videre udviklet, og tør maasse udtales saaledes: Fra den Pige, som ved Guds underfulde Bistand blev unddraget fra Pestens ødelæggende Virkninger i Jostedalen, udspringer en talrig og frodig Slægt. Paa en gammel Sølvkande, der 1725 eiedes af hans Enke, Sophie Christensdatter, findes tvende Vaabenmærker, som hun dette Aar har ladet indpræge paa sammes Forstid. I det ene gjenfindes Dødningshovedet med de forslagte Beenknokker, hvorover er anbragt et Timeglas. I det andet sees en Rype, holdende i Næbbet en Palmegreen.

Om Dødningshovedet senere har været benyttet som Familiensymbol er usikkert, dog sandsynligt, da detmindste Grindringen derom har holdt sig som Tradition inden en enkelt Green af Familien lige indtil denne Tid, hvilket Udgifveren har havt Anledning til at overbevise sig om ved for nogen Tid siden

¹⁾ Den var, som i det Efterfølgende nærmere er omhandlet, bifal i det Heibergs Geranvæl ved Raunanger Kirke.

at træffe sammen med den gamle Præstefenke i Stavanger, Anne Dorothea Magnus f. Heiberg (jfr. Stamtafelen Litr. A. a 4. b 3. c 7. Hun fremhævede nemlig udtrykkelig, at efter Sagnet skulde i det Heibergske Familiefølg findes et Dødningshoved. — I asdøde Antikvar B. Moes Segilsamling, der opbevares i Rigsgesandtheden i Christiania, er der forøvrigt under Afdelingen „Heiberg“ et Par Segl fra en nyere Tid, hvori Tilnærmelse eller Beslægtethed med Hensyn til Symbolet umiskjendelig spores. I det ene (fra 1790) sees ovenover det egentlige Felt Døden med sin Le omgivet paa hver Side af en Stjerne. I selve Feltet staar en Palme eller et Fyrretræ paa en Klippe eller et Bjerg, rimeligvis for at hentyde til Familiens ægte norske Extraktion. I det andet (fra 1813) er Feltet deelt i 2 Partier; i det øvre sees mellem to Stjerner — istedetfor Døden og dens Le — en Rype; i det nedre hviler paa beskygget Grund to Korslagte Leer. Rypen træffer man fra Midten af det forrige Aarhundrede oftere anvendt i Familien som Signetmærke.

Hvordan man nu end vil udtyde disse Segiller, lader det sig vel vanskelig bortresonnere, at de samtlige bære tydelig Spor af at knytte sig til Traditionen om Nedstammelsen fra Jostedalsrypen — Noget, der altsaa fra meget gammel Tid, ja maaske lige fra Slægtens Oprindelse kan paavises som antaget og fastholdt inden Familien. Dertil kommer, at medens der, saa vidt skjønnes Intet med Grund kan anføres imod, er der paa den anden, som paavist, Meget forøvrigt, der taler for Aalsideligheden saavel af Sagnet om Jostedalsrypen som den dertil knyttede Tradition Familien Heiberg vedkommende. Hvor meget derfor i Almindelighed maa indrømmes, at man bør omgaaes varligt med de gamle Historier om Familiers og Familienavnets Oprindelse, kunde det saaledes nok haande, at man i dette Tilfælde Intet reflekterer ved at fæste Lid til de her omhandlede Sagn. Det kunde altsaa heller ikke være umuligt, at jo B. A. Heiberg dengang har havt Ret, naar han, som man tydelig kan se, med Overbevisningens og Troens fulde Sikkerhed og Bestemthed erklærer (jfr. pag 3), at hans Familie nedstammer „i lige og uafbrudt Linie fra den saakaldte Jostedals-Rypen“.

Hvorum Alt — fra Lyster eller Jostedal kan det paavises, at den nuværende Familie Heiberg har havt sin første Udbredelse. Om Oprindelsen til selve Familienavnet ¹⁾ lader sig derimod Intet med Bestemthed sige. Det er rimeligt, at den

1) At Stednavnet „Heiberg“ i ældre Tid forekommer i Norge, sees af Saml. til d. Norske Folks Sprog og Hist. VI. 588. hvorefter der nævnes et saadant Sted i Sandveddal (Sannveddal) ved Kragerø. At det ogsaa kan have eksisteret i Andre Sogn eller Gudbrandsdal for flere Aarhundreder tilbage er ikke utænkeligt. Men da saadant nu, saavidt vides, ikke kan paavises i disse Egne, og heller ingen Tradition findes om Familienavnets Oprindelse, naar det skal uafgjort, hvorfra Navnet fra først af stier sig.

ovenfor nævnte „ei uberømte“ Præst Anders Heiberg, er den Første, der har baaret det. Hverken Fogden Anders Lauritsen eller dennes Broder Fogden Søren Lauritsen har det, ligesaa lidt som Sorensskriver Anders Sørensen og dennes Børn med 2den Hustru, Glen Hansdatter Orbeck, hvilke sidste, som ikke ualmindeligt i de Tider, tilligemed Descendenter optog Moderens Familienavn. Derimod nævnes med Familienavnet Heiberg samtlige Anders Sørensens Børn med første Hustru, Maren Gertsdatter Morgenstjerne, der var en Søster af Fogden Christopher Gertsen, og altsaa ligesom denne rimeligvis af svensk Herkomst. De ældste endnu tilværende Dokumenter, hvori Familienavnet Heiberg forekommer, ere saavidt vides fra 1690, fra hvilket Aar flere have, der ere underskrevne af Sorensskriver Bert (Andersson) Heiberg. Men da, som meldt, ogsaa dennes Søskende i ældre Slægttavler tillægges dette Familienavn, er det ikke usandsynligt, at det tidligere har eksisteret, og at det i nogle Generationer i det 17de Aarhundrede ikke har været benyttet. Som bekendt var det nemlig paa de Tider meget almindeligt at Familienavnene, selv blandt meget anseede ældre Slægter, aldeles udelødes.

Stamfaderen for den nu eksisterende ¹⁾ Familie Heiberg er, som meldt, Anders Sørensen, der først nævnes som Fuldmægtig hos Christopher Gertsen (Morgenstjerne), som omtrent mellem Aarene 1659 og 71 var Foged i Andre Sogn og boede paa Slaahammer (Slaahammer) Gaard i Lyster ²⁾. Under 29. Mars 1665 sees han tillige at have været Fru Helvig Skinkels Børns og Arvingers Fuldmægtig over de adelige Sædegaarde Raupanger med 11 og Stedje med 18 dengang tilliggende Gaarde, hvilken Stilling han endnu indehavde 1667, da han i November Maaned maa være bleven udnævnt til Sorensskriver i Andre Sogn. Hans 2den Hustru Glen Orbeck, var en Datter af fornævnte Raadmand Hans Jensen Orbeck og dennes 1ste Hustru Kirstine Rommeham, hvis Fader var den til Norge ved Begyndelsen af Aarhundredet indvandrede skotske Adelsmand John eller (som han ogsaa kaldes) Hans Cunningham (Cunningham), om hvem jfr. Saml. t. d. Norske Folks Sprog og Historie III. 157. Descendenter af Sorensskriver Anders Sørensen med denne hans 2den Hustru findes endnu paa Gaarden Natvik i Nordals Præstegjæld (Andre-Sogn), hvilken Gaard eiedes af Sønnen Hans Andersson Orbeck (jfr. Stamtafelen Litr. F) og senere har gaaet i Arv i denne Familie.

1) Det bør maaske her anmærkes, at foruden Næstfor Peter Bly Heiberg (jfr. Stamtafelen B. a 1. b 6 hvis Familie udder med nuværende Stadsbyfoged i Bergen. De Bornemann Heiberg, er der endnu en Boghandler, tidligere dansk Advokat, Heiberg i Skotskj. der ikke tilhører denne Slægt, hvis Familienavn han har antaget, og som derfor maa ansees som Stamfaderen for en ny Slægt, der bærer det samme Familienavn.

2) Jfr. B. Moe, Personalskr. II. 116. 118.

Til nærmere Oversigt over de her omhandlede ældste Slægtled og deres Dørgreninger følger forøvrigt vedføiede Slægttavle, paa hvilken findes anført, hvad der videre kan være at berette om samme, og hvortil den i følgende Afdeling indtagne Stamtavle over Familien Heiberg knytter sig

II.

S t a m t a v l e .
